
ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ НА МАКРО- ТА МЕЗОРІВНЯХ

УДК 65.011.3(477.54)

Олена Валеріївна ЖИЛЯКОВА

старший викладач,
кафедра фінансів,
Харківський державний університет харчування та торгівлі
E-mail: zhilyakova2009@rambler.ru

ОЦІНКА ЙМОВІРНОСТІ ВИНИКНЕННЯ КРИЗОВОЇ СИТУАЦІЇ В ГАЛУЗІ ТОРГІВЛІ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ

Жилякова, О. В. Оцінка ймовірності виникнення кризової ситуації в галузі торгівлі Харківського регіону [Текст] / Олена Валеріївна Жилякова // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2015. – Том 22. – № 1. – С. 5-12. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Вступ. В умовах динамічного та нестабільного зовнішнього середовища підприємства повинні розробляти дієві способи протидії негативному впливу широкого спектра чинників бізнес-оточення. Реалізація механізмів антикризового управління на мікрорівні здійснюється в процесі взаємодії з іншими системами соціально-економічних відносин, що діють на мега-, макро-, мезорівнях. У таких умовах особливої актуальності набувають питання оцінки ймовірності настання кризової ситуації в галузі. Результати цієї оцінки створюють інформаційне підґрунтя для розробки комплексу заходів превентивного характеру для забезпечення «пом'якшення» впливу кризи галузі на діяльність підприємства.

Предметом дослідження є процеси оцінки ймовірності виникнення кризової ситуації в галузі торгівлі Харківської області.

Метою роботи є формування системи критеріїв та обґрунтування методичного підходу до оцінки ймовірності виникнення кризової ситуації в галузі торгівлі Харківського регіону.

Результати полягають у розробці системи індикаторів оцінки ймовірності виникнення кризи. Апробовано методичний інструментарій якісної оцінки ймовірності настання кризової ситуації в галузі торгівлі на прикладі Харківської області.

Ключові слова: антикризове управління; криза; параметр; індикатор; ймовірність; регіон.

Olena Valeriivna ZHYLIAKOVA

Senior Lecturer,
Department of Finance,
Kharkiv State University of Food Technology and Trade
E-mail: zhilyakova2009@rambler.ru

ASSESSMENT OF THE PROBABILITY OF A CRISIS SITUATION IN TRADE OF KHARKIV REGION

Abstract

Introduction. In the conditions of dynamic and unstable external environment companies must develop the effective ways to counter the negative impact of a wide range of factors which influence business environment. Implementation of mechanisms of crisis management at the micro level is the process which should interact with other systems of social and economic relations, that act on mega-, macro-, and meso- levels. In these conditions the issues of probability of occurrence of a crisis situation in the area are of particular relevance. The results of this assessment provide background information for the development of a set of measures of a preventive nature to ensure "mitigation" of the impact of the area crisis on the company activity.

Purpose. The aim is to develop benchmarks and to study methodical approach to assessing the probability of a crisis in trade of the Kharkiv region.

Results. The research aims to develop the criteria for assessing the probability of a crisis. The methodological tools of qualitative evaluation of the probability of occurrence of a crisis in the trade on the example of Kharkiv region are tested.

© Олена Валеріївна Жилякова, 2015

JEL classification: C19, L81

Тривалий економічний розвиток априорі не може бути рівномірним. Розвиток будь-якого суб'єкта господарювання має циклічний характер: піднесення і спади змінюють один одного. У періоди фінансово-економічної кризи, занепаду економіки країни загалом або окремої галузі влада починає розробляти антикризові програми на довгостроковий термін. Як правило ці програми передбачають комплекс заходів, орієнтованих на стимулювання розвитку в посткризових умовах. Проте, враховуючи досвід фінансово-економічної кризи, яка охопила всі галузі економіки України в 2008-2009 рр., постає актуальним питання щодо завчасного запровадження інструментів стратегічного антикризового управління.

Сьогодні істотно змінилися вимоги до антикризового управління, яке здійснюється в значно більших масштабах. Антикризові заходи розробляються і застосовуються на міждержавному, державному, регіональному, муніципальному рівнях управління, а також для конкретних господарюючих суб'єктів. Для кожної системи антикризового управління на мега-, макро-, мезо- і мікрорівнях притаманні власні цілі, функції, інструменти і методи впливу при стабільному розвитку економіки держави і в умовах кризи.

Питанням та проблематиці криз регіонального розвитку присвячені роботи вітчизняних науковців: М. П. Бутка, О. В. Гейця, Т. В. Мірзадаєвої, С. О. Маюренко, В. П. Удовиченка. Значну увагу проблемам та дослідженню криз в економіці країни звертали такі зарубіжні вчені, як: М. Алле, П. Герст, К. Рейхарт, Г. Томпсон, Дж. Стігліц, М. Фрідмен та ін. Прикладні проблеми формування антикризової стратегії на підприємстві широко висвітлені в наукових дослідженнях вітчизняних вчених: О. І. Амоші, О. І. Барановського, В. М. Гейця, С. В. Мочерного, Л. С. Ситник та ін. Водночас, враховуючи значущість наукових розробок зазначених вчених, у яких досить комплексно розкрито підходи до реалізації антикризового управління на рівні підприємства, залишаються маловивченими питання оцінки ймовірності виникнення кризової ситуації в торгівлі.

Відсутність науково обґрунтованих досліджень зумовила актуальність вивчення за обраною тематикою. Головна ідея наукового пошуку полягає в оцінці ймовірності виникнення кризової ситуації в торгівлі з метою попередження або пом'якшення її впливу на діяльність суб'єктів господарювання.

Кризи у всіх можливих їх конфігураціях є однією з найбільш серйозних проблем соціально-економічного розвитку. Їх наслідки проявляються в недостатньому використанні частини потенціалу та порушенні стійкості економічного розвитку. Умови сучасного бізнес-середовища функціонування вітчизняних підприємств позначені кризовими і застійними явищами в економіці. Попри це, підтримка роботи підприємств усіх галузей навіть у кризових ситуаціях повинна всебічно здійснюватися, в тому числі завдяки пошуку та залученню внутрішніх і зовнішніх ресурсів. У цих умовах особливо зростає значення і роль інструментів і механізмів антикризового управління на мега-, макро, мезо- і макрорівнях.

Головною функцією державного антикризового управління є створення умов для активізації, інтенсифікації підприємницької діяльності, насамперед інвестиційної та інноваційної, за умови забезпечення стабільності національної валюти. Виконання цієї функції держави досягається заходами фінансової, грошової і кредитної політики.

Ефективність антикризового управління на мезорівні може бути досягнута за умови, що парадигма, стратегія, інструменти, методи і цілі зазначеного процесу відповідають потребам розвитку регіональної системи як суб'єкта економічних відносин. Коректно підібрані інструменти антикризового управління на цьому рівні активізують бізнес-процеси, підвищують інвестиційну привабливість регіону, сприяють реалізації концепцій його розвитку. Антикризове управління економічною системою регіону спрямоване на забезпечення узгодженості інтересів основних суб'єктів, формування оптимальної комбінації наявних ресурсів і їх ефективне використання, а також отримання ефекту синергії в процесі взаємодії з іншими системами соціально-економічних відносин, що діють на макро- і мікрорівнях.

Практичний досвід діяльності вітчизняних підприємств свідчить, що бізнес миттєво реагує на зміну стану галузі. Це підкреслює важливість та необхідність своєчасного виявлення ознак зародження кризової ситуації, яке повинно спиратись на діагностику стану, аналіз стадії життєвого циклу галузі та визначення факторів, які тим чим іншим чином порушують його стабільність [1, с. 63].

Антикризове управління на мезорівні повинно спрямовуватись на забезпечення рівноваги в соціально-економічному розвитку регіону та недопущення виникнення дисбалансу соціально-економічних відносин у результаті структурних зрушень у господарському комплексі регіону на різних етапах циклічного розвитку регіональної системи з метою попередження виникнення кризи соціально-економічного розвитку регіону та мінімізації її негативних наслідків [2; 8].

У цьому контексті слід підтримати думку І. О. Абрамової, яка зазначає, що «...рівень кризовості регіону пов'язаний із циклічними коливаннями національної економіки» [3, с. 6]. Враховуючи, що

розвиток кожного підприємства здійснюється під впливом значної кількості чинників зовнішнього оточення, рівень «кризовості» регіону визначає спрямованість вектора стратегічних орієнтирів суб'єктів господарювання. Результати комплексного аналітичного дослідження імовірності виникнення кризової ситуації в галузі дозволяють своєчасно сфокусувати увагу керівників підприємств на найбільш критичних аспектах з метою своєчасної розробки заходів превентивного характеру.

Оцінка імовірності виникнення кризової ситуації в галузі є ключовим аспектом при обґрунтуванні напрямків забезпечення збалансованого, рівноважного та безпечного соціально-економічного розвитку суб'єкта господарювання. Сформована база знань про ймовірність настання кризової ситуації в галузі є основою для розробки менеджментом підприємства заходів щодо запобігання або пом'якшення негативних її наслідків і активації можливостей для забезпечення ефективного розвитку.

Для визначення набору ключових критеріїв щодо комплексної оцінки ймовірності настання кризової ситуації в регіоні систематизовано підходи до цієї оцінки провідних фінансових установ світу, а саме: Світового банку, Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури, Міжнародного валютного фонду, а також опитування керівників Всесвітнього економічного форуму.

Результати проведеного дослідження дозволили визначити три ключові групи критеріїв: «Фактори розвитку бізнесу», «Переваги регіону» та «Проблемні фактори для ведення бізнесу», кожна з яких формується на основі власної системи індикаторів, з урахуванням специфіки галузі торгівлі (рисунку 1).

Група критеріїв оцінки «Фактори регіонального розвитку бізнесу» (I^{FR}) сформована з метою ідентифікації «ДНК бізнесу». Ця група критеріїв формалізує універсальну формулу успіху підприємства. Розгляд останнього як відкритої системи обумовлює необхідність оцінки його зовнішніх та внутрішніх можливостей при забезпеченні протистояння кризовій ситуації за наступними параметрами: адаптивність (характеризує можливості бізнесу до забезпечення його адаптації за умови настання кризових ситуацій); корпоративне управління (характеризує можливості бізнесу щодо нарощування вартості капіталу, підвищення ефективності використання ресурсів); корпоративна етика (характеризує «кодекс честі» підприємства, який формується на основі культури взаємодії керівництва та персоналу між собою та з зовнішніми стейкхолдерами); корпоративна соціальна відповідальність (характеризує рівень задоволення підприємством інтересів суспільства, працівників, партнерів і інших стейкхолдерів); політика управління персоналом (характеризує готовність персоналу здійснювати управління підприємством на основі чітко сформульованих цілей та принципів антикризового управління); інновації (інновації є неодмінною умовою розвитку бізнесу; рівень застосування інноваційних технологій у бізнесі характеризує можливості зміцнення конкурентних позицій підприємства); внутрішні бізнес-процеси (характеризує якість апробованої системи ефективних технологічно активних бізнес-процесів, які забезпечують високу продуктивність, якість, низькі витрати та задоволення потреб цільової аудиторії); фінансування (характеризує внутрішні та зовнішні джерела формування фінансових ресурсів).

Група критеріїв «Переваги регіону» (I^{PR}) дозволяє оцінити конкурентні переваги і бар'єри розвитку кожного регіону, що формує інформаційну базу для прийняття стратегічних рішень відносно поліпшення якості життя в регіоні, а також вибору найбільш оптимального сегменту ринку для ведення бізнесу

Група критеріїв «Проблемні фактори для ведення бізнесу» (I^{SP}) формує інформаційний базис для визначення основних проблеми, які з точки зору самого бізнесу найбільшою мірою створюють бар'єри для успішного здійснення підприємницької діяльності в Харківській області.

Показник імовірності виникнення кризової ситуації в галузі пропонується розглядати на основі виробничої функції в наступній інтерпретації:

$$y = f(x) \quad (1)$$

Символ f (знак функції) є характеристикою системи та пов'язує між собою незалежну змінну (y – індекс імовірності виникнення кризової ситуації в галузі) з залежними змінними (x_1 – показником розвитку бізнесу, x_2 – показником переваг регіону, x_3 – показником проблемності факторів для ведення бізнесу).

У загальному вигляді індекс імовірності виникнення кризової ситуації в галузі описується наступною моделлю:

$$I^{KR} = f(I^{FR}, I^{PR}, I^{SP}) \rightarrow \min \quad (2)$$

I^{FR} – інтегральний регіональний показник розвитку бізнесу;

I^{PR} – інтегральний показник переваг регіону;

I^{SP} – інтегральний регіональний показник проблемності факторів для ведення бізнесу.

При розрахунку індексу ймовірності виникнення кризової ситуації в галузі пропонується використовувати метод «МініМакса» [1; 3]. Цей підхід ґрунтується на основі врахування поточних,

мінімальних та максимальних значень індикаторів оцінки за кожною групою критеріїв оцінки за регіоном, який досліджується.

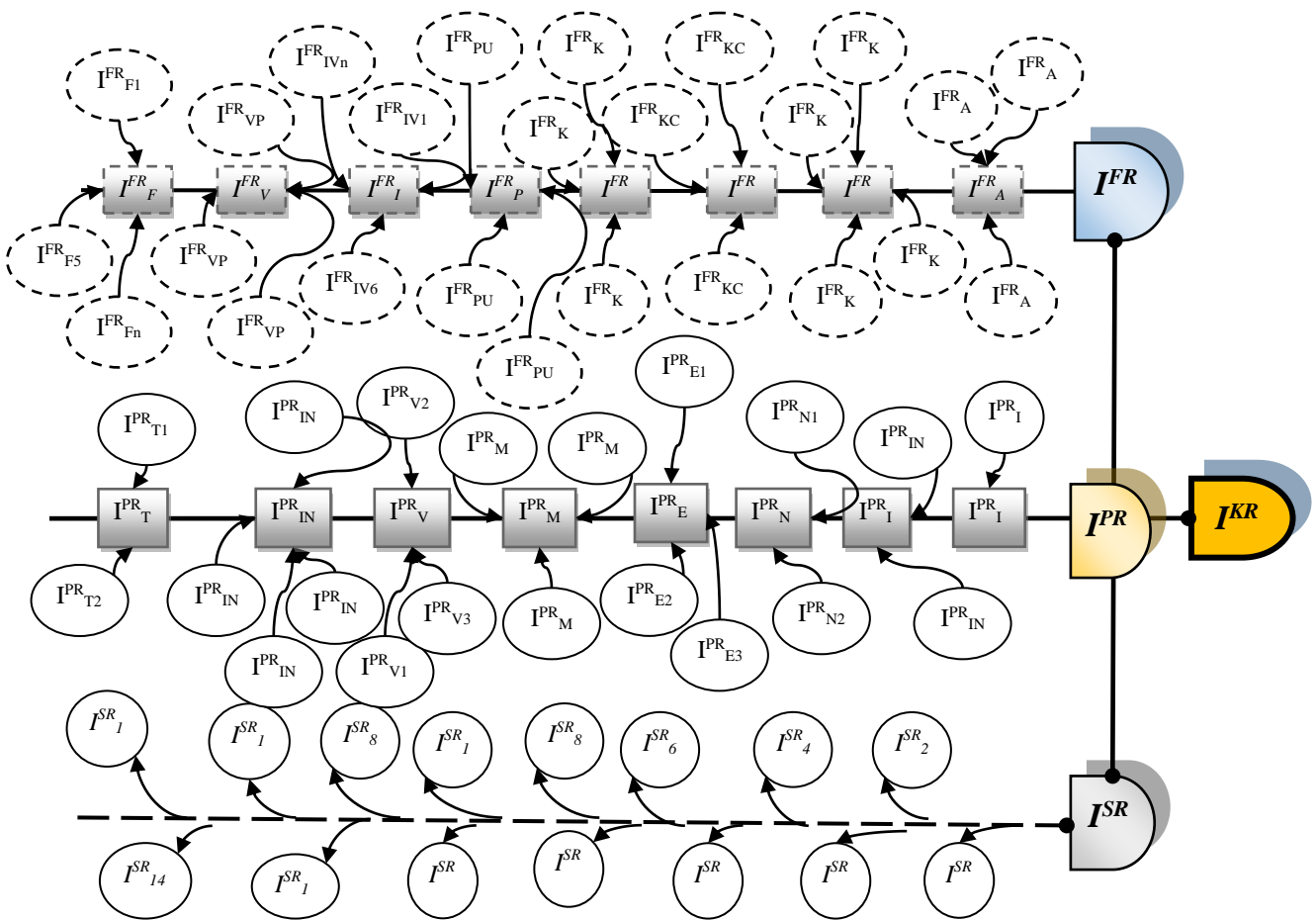

Рис. 1. Параметри та індикатори оцінки ймовірності виникнення кризової ситуації в торгівлі*

*Систематизовано та запропоновано автором

Умовні позначення до рисунку 1:

I^{FR} – інтегральний регіональний показник розвитку бізнесу; I^{PR} – інтегральний показник переваг регіону; I^{SR} – інтегральний регіональний показник проблем ведення бізнесу; $I^{FK_{A1}}$ – доступність нових технологій; $I^{FK_{A2}}$ – можливість застосування технологій на рівні підприємств; $I^{FK_{A3}}$ – рівень складності процесів реалізації; $I^{FK_{K1}}$ – рівень стандартів аудиту та звітності; $I^{FK_{K2}}$ – ефективність корпоративного керівництва; $I^{FK_{K3}}$ – захист інтересів міноритарних акціонерів; $I^{FK_{K4}}$ – ступінь монополізації ринку; $I^{FK_{K5}}$ – готовність до передачі повноважень; $I^{FR_{KE1}}$ – ступінь орієнтованості на клієнта; $I^{FR_{KE2}}$ – інтенсивність конкуренції на внутрішньому ринку; $I^{FR_{KE3}}$ – рівень неформальної обстановки; $I^{FR_{KE4}}$ – ступінь виконання обов'язків партнерами; $I^{FR_{KE5}}$ – важливість репутації бізнесу; $I^{FR_{KE6}}$ – нецільове використання коштів; $I^{FR_{KC1}}$ – застосування соцпрограм для робітників; $I^{FR_{KC2}}$ – проекти розвитку території, інфраструктури, екології; $I^{FR_{KC3}}$ – участь в ініціативах по створенню довгострокових програм розвитку території; $I^{FR_{PU1}}$ – ефективність ринку праці; $I^{FR_{PU2}}$ – доступність дослідницьких послуг; $I^{FR_{PU3}}$ – підвищення кваліфікації працівників; $I^{FR_{PU4}}$ – гнучкість при встановленні заробітної плати; $I^{FR_{PU5}}$ – оплата праці та продуктивність; $I^{FR_{PU6}}$ – готовність до передачі повноважень; $I^{FR_{PU7}}$ – ступінь легкості знаходження спеціалістів для галузі; $I^{FR_{VP1}}$ – $I^{FR_{VP1}}$ – рівень маркетингу; $I^{FR_{VP2}}$ – ступінь орієнтованості на клієнта; $I^{FR_{VP3}}$ – контроль якості міжнародного маркетингу та збуту; $I^{FR_{VP4}}$ – використання систем управління взаємовідносин з клієнтами; $I^{FR_{VP5}}$ – рівень застосування нових бізнес-моделей; $I^{FR_{VP6}}$ – якість бізнес планування; $I^{FR_{I1}}$ – доступність нових технологій; $I^{FR_{I2}}$ – застосування технологій на рівні підприємств; $I^{FR_{I3}}$ – якість науково-технічних лабораторій; $I^{FR_{I4}}$ – широта ланцюга доданої вартості;

$I^{FR_{15}}$ – готовність до інновацій; $I^{FR_{16}}$ – рівень розвитку торговельних процесів; $I^{FR_{F1}}$ – доступність фінансових послуг; $I^{FR_{F2}}$ – легкість залучення кредитних коштів; $I^{FR_{F3}}$ – надійність банків; $I^{FR_{F4}}$ – отримання фінансування на внутрішньому фондовому ринку; $I^{FR_{F5}}$ – доступність венчурного капіталу; $I^{PR_{I1}}$ – здатність забезпечувати більш високу продуктивність бізнесу; $I^{PR_{IN1}}$ – надійність захисту інвесторів; $I^{PR_{IN2}}$ – незалежність судової системи; $I^{PR_{IN3}}$ – витрати бізнесу на адміністративне регулювання; $I^{PR_{INF1}}$ – якість інфраструктури; $I^{PR_{INF2}}$ – якість доріг; $I^{PR_{INF3}}$ – пасажирооборот; $I^{PR_{INF4}}$ – кількість телефонних ліній; $I^{PR_{M1}}$ – сальдо дербюджету; $I^{PR_{M2}}$ – норма внутрішніх заощаджень; $I^{PR_{M3}}$ – кредитний рейтинг держави та регіону; $I^{PR_{V1}}$ – рівень охоплення вищою та середньою освітою; $I^{PR_{V2}}$ – якість системи освіти; $I^{PR_{V3}}$ – якість шкіл менеджменту; $I^{PR_{E1}}$ – час, який потрібен для відкриття бізнесу; $I^{PR_{E2}}$ – сукупна податкова ставка; $I^{PR_{E3}}$ – ступінь орієнтованості на клієнта; доля імпорту в ВВП; $I^{PR_{T1}}$ – інноваційність процесу реалізації; $I^{PR_{T2}}$ – якість використання торговельної площі; $I^{PR_{N1}}$ – індекс розміру внутрішнього ринку; $I^{PR_{N2}}$ – індекс розміру зовнішнього ринку; I^{SR_1} – нестабільність державної політики; I^{SR_2} – податкова політика; I^{SR_3} – корупція; I^{SR_4} – неефективність держапарату; I^{SR_5} – податкові ставки; I^{SR_6} – інфляція; I^{SR_7} – доступ до фінансування; I^{SR_8} – нестабільність місцевої та державної влади; I^{SR_9} – низька кваліфікація робочої сили; $I^{SR_{10}}$ – нерозвинена інфраструктура; $I^{SR_{11}}$ – валютне регулювання; $I^{SR_{12}}$ – митна політика; $I^{SR_{13}}$ – обмежувальне трудове законодавство; $I^{SR_{14}}$ – злочинність і злочинство.

При цьому, якщо максимальне значення j -го індикатору оцінки у m -ій групі критерію відповідає його найкращому значенню (індикатор оцінки є стимулятором), то його стандартизація здійснюється за наступною формулою:

$$I_j^{(FR, PR, SP)} = \frac{I_j^{(FR, PR, SP)} - \min I_j^{(FR, PR, SP)}}{\max I_j^{(FR, PR, SP)} - \min I_j^{(FR, PR, SP)}} \quad (3)$$

Якщо максимальне значення j -го індикатору оцінки у m -ій групі критерію відповідає його найгіршому значенню (індикатор оцінки є дестимулятором), то його стандартизація здійснюється за наступною формулою:

$$I_j^{(FR, PR, SP)} = \frac{\max I_j^{(FR, PR, SP)} - I_j^{(FR, PR, SP)}}{\max I_j^{(FR, PR, SP)} - \min I_j^{(FR, PR, SP)}} \quad (4)$$

де, $I_j^{(FR, PR, SP)}$ – відповідно стандартизоване значення j -го індикатора оцінки m -ої групи критеріїв (регіонального розвитку бізнесу, переваг регіону, регіональної проблемності бізнесу);

$\max I_j^{(FR, PR, SP)}$ – відповідно максимальне значення j -го індикатора в m -ій групі критеріїв (регіонального розвитку бізнесу, переваг регіону, регіональної проблемності бізнесу);

$\min I_j^{(FR, PR, SP)}$ – мінімальне значення j -го індикатора в m -ій групі критеріїв (регіонального розвитку бізнесу, переваг регіону, регіональної проблемності бізнесу).

Формула розрахунку k -го інтегрального показника ($I^{(FR, PR, SP)}$) має наступний вид:

$$I^{(FR, PR, SP)} = \frac{1}{m} \sum_{j=1}^m (I_j^{(FR, PR, SP)} \times \omega_j^{(FR, PR, SP)}) \quad (5)$$

де, $I_j^{(FR, PR, SP)}$ – відповідно стандартизоване значення j -го індикатора оцінки у m -ій групі критеріїв (регіонального розвитку бізнесу, переваг регіону, регіональної проблемності бізнесу);

$\omega_j^{(FR, PR, SP)}$ – відповідно значущість j -го індикатора оцінки у m -ій групі критеріїв (регіонального розвитку бізнесу, переваг регіону, регіональної проблемності бізнесу);

m – кількість індикаторів оцінки, які формують k -й інтегральний показник (регіонального розвитку бізнесу, переваг регіону, регіональної проблемності бізнесу);

Загальний індекс імовірності виникнення кризової ситуації в галузі торгівлі формується на основі значень інтегральних показників та розраховується за формулою:

$$I^{KR} = \sqrt[n]{I^{FR} \times \varphi^{FR} + I^{PR} \times \varphi^{PR} + I^{SP} \times \varphi^{SP}} \quad (6)$$

де, I^{KR} – індекс імовірності виникнення кризової ситуації в галузі;

n – кількість груп параметрів оцінки;

φ – значущість j -ої групи параметрів оцінки.

Значення індикаторів оцінки індексу ймовірності виникнення кризової ситуації в галузі за кожною групою критеріїв наведено у таблиці 1. Вихідні дані сформовано на основі даних Державного комітету статистики Харківської області, звіту Фонду «Ефективного управління» України на тему «Конкуренентоспроможність регіонів України», а також результатів анкетування провідних керівників торговельних підприємств Харківської області.

Таблиця 1. Вихідні дані для діагностики ймовірності виникнення кризової ситуації в торговельній галузі Харківської області

Критерії	Індикатори оцінки	Спрямованість індикатора оцінки*	Значення для Харківської області	Мінімальне значення	Максимальне значення
<i>I^{FR}</i>	<i>I^{FR}_A</i>	S	4,1	2,7	4,13
	<i>I^{FR}_K</i>	S	4,48	1,25	5,44
	<i>I^{FR}_{KE}</i>	S	3,47	2,41	6,57
	<i>I^{FR}_{KC}</i>	S	3,89	2,58	4,67
	<i>I^{FR}_{PU}</i>	S	6,05	2,03	6,47
	<i>I^{FR}_I</i>	S	4,17	2,09	6,55
	<i>I^{FR}_{VP}</i>	S	4,38	2,42	6,26
	<i>I^{FR}_F</i>	S	5,26	2,1	6,4
<i>I^{PR}</i>	<i>I^{PR}_I</i>	S	4,25	1	4,4
	<i>I^{PR}_{IN}</i>	S	3,77	1	4
	<i>I^{PR}_{INF}</i>	S	4,46	1	5,12
	<i>I^{PR}_M</i>	S	4,2	1	4,2
	<i>I^{PR}_V</i>	S	5,28	1	5,28
	<i>I^{PR}_E</i>	S	4,17	1	4,26
	<i>I^{PR}_T</i>	S	3,33	1	4,38
	<i>I^{PR}_N</i>	S	2,75	1	3,71
<i>I^{SR}</i>	<i>I^{SR}₁</i>	D	4,4	2,1	6,44
	<i>I^{SR}₂</i>	D	4,8	2,4	6,5
	<i>I^{SR}₃</i>	D	4,1	1,8	5,5
	<i>I^{SR}₄</i>	D	3,5	2,2	6,6
	<i>I^{SR}₅</i>	D	3,1	2,3	5,49
	<i>I^{SR}₆</i>	D	6,5	2,3	6,7
	<i>I^{SR}₇</i>	S	3,4	2,1	6,8
	<i>I^{SR}₈</i>	D	5,7	2,1	5,8
	<i>I^{SR}₉</i>	D	4,5	1,9	5,4
	<i>I^{SR}₁₀</i>	D	2,1	1,8	5,4
	<i>I^{SR}₁₁</i>	S	5,7	1,7	6,2
	<i>I^{SR}₁₂</i>	S	2,8	1,5	4,2
	<i>I^{SR}₁₃</i>	D	5,4	1,8	5,9
	<i>I^{SR}₁₄</i>	D	5,8	1,9	6,1

* S – стимулятор; D – дестимулятор.

Для кількісної оцінки кожного індикатора експертам була запропонована бальна шкала оцінки в діапазоні від 0 до 7. Вагомість критеріїв оцінки розраховано за методом апроксимації рангів монотонною функцією [5, с. 117], визначення граничних значень здійснено за формулою Стерджеса [6, с. 19].

Результати розрахунку за параметрами наведено у таблиці 2, рис. 2.

Якісна оцінка за групою ключових параметрів надала можливість зробити наступні висновки. По-перше, проведений аналіз за групою «Фактори розвитку бізнесу» свідчить, що за цим критерієм рівень настання ймовірності кризи – середній. Позитивний вплив на стійкість розвитку бізнесу здійснюють такі індикатори як адаптивність бізнесу, корпоративне управління, політика управління персоналом, розвиток внутрішніх бізнес-процесів та джерела фінансування. По-друге, оцінка групи за критерієм «Переваги регіону» свідчить про низьку ймовірність настання кризи в досліджуваному регіоні, оскільки регіон має високі параметри оцінки за індексом конкурентоспроможності, розвитком інфраструктури, сприятливим станом макросередовища, високим рівнем вищої освіти та професійної підготовки та рівнем ефективності праці. По-третє, оцінка групи критеріїв «Проблемні фактори для ведення бізнесу»

свідчить про високий рівень ймовірності настання кризи в регіоні. Поглиблений аналіз тенденцій розвитку індикаторів за обраною групою критеріїв надав можливість визначити головні бар'єри, які чинять значний вплив на діяльність підприємств у регіоні, а саме: нестабільність державної політики, податкова політика, інфляція, нестабільність політики місцевої влади, обмежувальне трудове законодавство та рівень злочинності.

Таблиця 2. Шкала оцінки ймовірності настання кризової ситуації в галузі

Параметр оцінки	Якісна оцінка		
	Низька ймовірність настання кризи [0 – 0,39]	Середня ймовірність настання кризи [0,4 – 0,69]	Висока ймовірність настання кризи [0,7- 1]
«Фактори розвитку бізнесу» (I^{FR})			
«Переваги регіону» (I^{PR})			
«Проблемні фактори для ведення бізнесу» (I^{SR})			
Індекс імовірності виникнення кризової ситуації в галузі (I^{KR})			

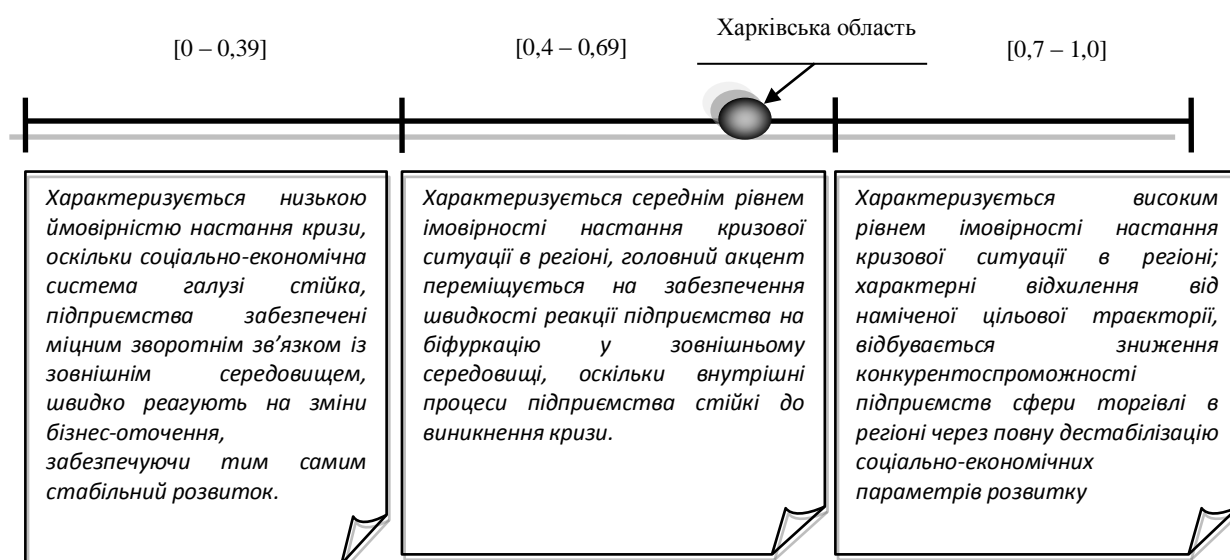

Рис. 2. Якісна оцінка ймовірності виникнення кризової ситуації в галузі торгівлі Харківської області

Результати якісної оцінки ймовірності настання кризової ситуації в галузі торгівлі Харківської області свідчать про те, що ймовірність її настання в області – середня, оскільки отриманий результат розрахунку індексу знаходиться у діапазоні від 0,4 до 0,69 та становить 0,66.

Отримане значення індексу свідчить, що підприємства галузі повинні більш прискорено реагувати на біфуркаційні процеси в зовнішньому середовищі та пристосовуватись до них, оскільки поки що у них є міцний резерв стійкості внутрішніх бізнес-процесів.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Результати проведеного дослідження дозволяють зробити висновок, що ймовірність настання кризової ситуації в регіоні характеризує точку виникнення суперечностей, яка виникає в процесі взаємодії окремих параметрів системи функціонування підприємств з дестабілізуючими факторами зовнішнього середовища. Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні кореляційного зв'язку між некерованим турбулентним розвитком макрооточення підприємств регіону з їх керованими внутрішніми бізнес-процесами.

Список літератури

1. Рычихина, Н. С. Диагностика как инструмент антикризисного управления отраслью [Текст] / Н. С. Рычихина // Современные наукоемкие технологии. Региональное приложение. – 2014. – № 4. – С. 60-66.
2. Абрамова, І. О. Методика аналізу рівня ефективності антикризового-менеджменту соціально-економічного розвитку регіону на предмет кризовості регіону [Текст] / І. О. Абрамова // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2012. – №1. – С. 7-14.
3. Абрамова, І. О. Аналіз соціально-економічного розвитку регіонів України на предмет кризовості [Текст] / Ірина Олександрівна Абрамова // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. – Том 15. – № 1. – С. 6-15. – ISSN 1993-0259.
4. Ареф'єва, О. В. Використання комплексного підходу в системі визначення підприємницького потенціалу [Текст] / О. В. Ареф'єва // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. – № 36. – С. 113-118.
5. Єріна, А. М. Статистичне моделювання та прогнозування [Текст] : навч. посіб. / А. М. Єріна. – К. : КНЕУ, 2001. – 170 с.

References

1. Rychyhina, N. S. (2014). Diagnostika kak instrument antykrizisnogo upravlenija otrasl'ju. Sovremennye naukoemkie tehnologii. Regional'noe prilozhenie, 4, 60-66.
2. Abramova I. O. (2012). Methods of analysis of the effectiveness of crisis management of socio-economic development of the region in terms of kryzovosti. Proceedings of the National University of the State Tax Service of Ukraine, 1, 7-14.
3. Abramova, I. E. (2014). Analysis of socio-economic development of Ukraine in terms kryzovosti. Ekonomichnyy analiz, 15, 6-15.
4. Aref'yeva, O. V. (2011). Using an integrated system approach in determining entrepreneurial potential. Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti, 36, 113-118.
5. Yerina, A. M. (2001). Statistical modeling and forecasting. Kyiv: Kyiv National Economic University.

Стаття надійшла до редакції 18.11.2015 р.